

De les fonts del Curial e Güelfa i del posat blasmador del seu autor

JÚLIA BUTINYÀ I JIMÉNEZ

Al Dr. Joan Ribera.

Per a definir la novel·la cavalleresca potser fóra escaient la imatge del punt de confluència fluvial, d'un aiguabarreig. Perquè hi vessen tres grans cabdals, com analitzarem concretament i parcialment des del *Curial*.

Del gran volum del Trecento italià no hi tractaré car és el que potser hom ha presentat amb més insistència¹. Al cabdal de les literatures romàniques tradicionals, bé que la llera és de la narrativa francesa, s'hi recullen aigües de diferents afluents; és un fet que hi desemboquen les cròniques i —com intentaré de reconèixer-hi— sembla que hi ha més literatura provençal. I, al darrer tram, quan el curs culturalista ja en va ple, al III llibre, rep el tribut dels clàssics.

Sobre la literatura en llengua d'oc em demanava com era que no hi havia més influència —fora de la magnífica i reflexiva broma de la cançó de l'aurifany—, sobretot havent-hi un ressò lingüístic molt clar en les aventures del començament del II llibre². Més que més, sabent de la suavitat amb què el novel·lista català mostra/amaga els seus punts de referència original, ens podríem demanar amb motiu si aquelles petges són indicatives d'una altra font.

Aquesta petita pista m'adreça al *Jaufré*, la novel·la artúrica en llengua d'oc, on trobo connexions, tant amb l'onomàstica occitana (concretament *Monbrun*) com amb trets de les aventures en accions de justícia alliberant oprimits (episodis III-VI del *Jaufré* i pàgi-

¹ Darrerament hi he insistit jo mateixa a *Tres comentaris sobre el «Curial e Güelfa»* i *Boccaccio y Dante en el «Curial e Güelfa»*, als volums de 1991 de la «Revista de Filología Románica» i d'«Epos», respectivament. M'he d'excusar a la bestreta de fer alguna al·lusió als articles que he fet sobre aquesta matèria i que es desprenen del treball que apareixerà a la col·lecció «Aula Abierta» de la UNED *Sobre las génesis del «Curial e Güelfa»*.

² Vegeu A. ESPADALER: *Una reina per a Curial*, Barcelona, Ed. dels Quaderns Crema, 1984, p. 87.

nes 14-80 del II llibre del *Curial*)³, com ara el detall de la intervenció com a missatger d'un nan (episodi IV del *Jaufré* i pp. 74-76 del *Curial*), la qual cosa, gens normal dins la dinàmica de la novel·la, l'apropa als *romans*. Òbviament els motius d'aquesta narrativa són recurrents i constitueixen un terreny perillós i inestable; però, amb tot, fem atenció al passatge on el nostre autor ha utilitzat la toponímia occitana⁴, pròpiament a l'inici de les cavalleries de l'heroi.

Els punts en comú són aquests: *Curial* venç vuit cavallers que li han anat sortint d'un castell, i encara que «fossen cent, un après d'altre faria de tots ço que d'aquests ha fet» (II, p. 31). Poc després mata el senyor de Monbrú i un germà seu (*ib.*, pp. 66-80).

A la vella novel·la, del castell de Monbrun surt el senescal per parlar amb Jaufré, l'intrús que està dormint a un verger proper. Tant el senescal com altres cavallers que aniran sortint del castell seran derrotats pel protagonista. Reproduïm un fragment d'un dels passatges més famosos de la novel·la provençal, immediat a l'enamorament de Jaufré i Brunissén:

«Pueis demandet del cavallier
que.l venç residar el vergier
tres vetz li.l venia ferir,
s'es garitz o si pot garir.
Dís lo senescals: 'Ben guarra,
sennet, car ja mal no.n aura.
Mas per la fe que dei a vos,
enantz n'i eren vengut dos,
qu'ieu e symonz i fon vengutz,
que cascuns voides los arsos,
e n'aguem los vestirs terrós.
E de totz aquelz de Monbrun
feratz altrestal, un e un⁵
entro qu'ieu dis que lai anesson
tuit ensems e que.ns n'amenesson
adonx re que aquest paor'.
'O ieu, que anc no l'ac maior'
dis Jaufres, 'si.sal Dieus ni fes'»⁶.

L'episodi del *Curial*, però, seria desdoblant —segons és familiar al nostre autor⁷, tan

³ Citem per l'edició de R. ARAMON, en 3 volums, a «Els Nostres Clàssics», Barcelona, Ed. Barcino, 1930-1933.

⁴ No eren també una pista onomàstica els noms del cavallers que combaten a Melú i els cavallers que cita Desclot al desafiament de Bordeus? (Vegeu M. DERIUER: *Història de la Literatura Catalana*, II, Barcelona, Ariel, 1964, p. 619).

⁵ Compareu el text subratllat amb la cita del *Curial* una mica més amunt: «un après d'altre faria de tots ço que d'aquests ha fet».

⁶ Citat de la *Chrestomatie provençale* de K. BARTSCH i E. KOSCHWITZ, Nova York, 6.ª ed. 1971, p. 274.

⁷ He suggerit un desdoblament molt acusat en la batalla prop de Ponça, en què la unitat de l'episodi la mostra la font boccacciana (vegeu *Tres comentaris...*, ja citat, *Si Curial fos Alfons IV i La «Comedieta de Ponça» y el «Curial e Güelfa» frente a frente*; aquests dos darrers treballs apareixcran, respectivament, a la *Revista de Literatura Medieval* i a la *Revista de Filología Española*).

amant de paral·lelismes i simetries⁸—, perquè la victòria sobre els cavallers que surten consecutivament del castell i la del senyor de Monbrú estan separades per l'episodi de les monges. Observem un altre molt petit detall: que l'heroi provençal dormia prop d'aquell castell i al monestir, prop d'on van escaure aquells cavallerescos esdeveniments, també va pernoctar el nostre heroi. I és on té lloc un episodi dels més famosos del *Curial*, en què el fet de dormir precisament accentua el to d'humor que predomina en aquelles aventures.

Passem ara a observar el corrent procedent dels clàssics. Com que l'autor està amarat de cultura, els personatges parlen sovint per boca de les seves fonts. El III llibre en té molt de Boeci, les idees essencials del qual es reparteixen en els tres renys del volum: a l'inicial de Melchior de Pando, al darrer del déu Bacus i principalment al de to medievalitzant del frare Sanglier. No pot estranyar de trobar *De consolatione Philosophiae* quan la presència d'aquest llibre era constant a la Edat Mitjana cristiana i quan ja havia informat l'obra d'un gran humanista, el *Libre de Fortuna e Prudència* de Bernat Metge.

A Boeci ja ens atansava el final del llibre II. El diàleg entre Melchior de Pando i Curial ens avisava que aquest cavaller buscava remei i consolació:

«mas tu per remey plores»,

que diu el primer, i

«Prech-te, si ésser pot, que cerchs altra via a ma consolació»,

el segon⁹.

Les paraules que li adreça Melchior de Pando en el III llibre estan lluny del dramatisme amb què es cloïa el II, en un passatge derivat de la *Divina Comèdia*¹⁰. Cert rezel, però, li fa tornar-hi, com ens hi aclara: «dubtant la desesperança del cavaller, no s'pogué tenir de venir a ell e parlar-li» (III, p. 17). La primera idea que li formula recorda ja una de característicament boeciana: que la mala fortuna és una bona oportunitat per poder-se corregir i aplicar els remeis¹¹:

«Amich molt car: yo t prech que no t vulles torbar per aquest accident que t'és vengut, ans te prech que t metas entre les prosperitats o benaventurances (...) e veuràs que no has raó de plânyer, ans deus gray a nostre senyor Déus, lo qual és pròspera fortuna» (III, 18).

Tot i que és molt més clar el Sanglier:

⁸ La dra. Lola Badia, després de ressaltar la simetria del *Curial* en relació amb els somnis i visions (*De la reverenda letradura en el «Curial e Güelfa», «Caplletra», 2, p. 14*), creu veure que la disposició del fet de la mimesi de Dido i l'*Eneida* entre dos blocs simètrics —les visions d'Apol·ló i Bacus— li dóna un especial relleu (*ib.*, p. 16). Hi observa a més com afloren insistentment paral·lels amb la referència virgiliana.

⁹ El volum, p. 295.

¹⁰ L'autor superposa però no barreja les fonts. Aquí es veu prou clarament. Aquell diàleg estava muntat sobre Dante, línia d'influx que seguirà als altres dos fragments dialogats, i aquí comença la boeciana, que continuaria com hem suggerit. La imatge del riu, la d'una complexa però ordenada procedència, ens hi segueix doncs éssent vàlida.

¹¹ «Crees que ha sido de escaso valor el servicio que te ha prestado esa esquiva Fortuna, espantable figura...»? Cito de la 3.ª edició d'Aguilar, Buenos Aires, 1964, la qual seguirem. Aquí, de la p. 83, bé que la idea és persistent (pp. 82, 85...).

«Que après de la glòria terrenal te venga la celestial, la qual, si la Fortuna no t'agués mostrades les feres e brunes espattes, no conexeries, perquè.n dius donchs mal?» (III, 33-34).

Car en la prèdica del framenor rau tot l'esperit del *De consolatione*: des del típic tòpic de l'*ubi sunt* (III, 38-39 i 41-42) al menyspreu de les riqueses (III, 36-37) o al fum de la vanaglòria i els béns caducs (III, 40)¹². Encara, pel to escatològic i l'accent menaçador, el sermó del framenor és el que fa més cap a la retòrica tradicional catòlica i sembla reproduir-hi els característics *exempla* medievals¹³.

No obstant això, el discurs definitiu, per sobre dels consells del vell amic i de la barreja ètico-religiosa del capellà, que oblidà ràpidament, és el de Bacus. Poc o molt, dins tot aquest context, havia d'ésser Boeci al discurs de Bacus quan allí era la Filosofia qui posava el remei que conforta de tot mal i aquí és aquest déu qui aconseguirà el remei que necessitava Curial segons Melchior de Pando.

Pensem-hi en el punt dels retrets, bàsic en aquest llibre alligador per antonomàsia. A *De consolatione* la Filosofia feia un reny suau a l'autor per haver oblidat, no els llibres, ans el seu contingut, la ciència que se'n deriva:

«No echo de menos aquella biblioteca decorada con vidrios y marfil, sino el interior de tu alma, en la cual yo en otro tiempo dejara depositados, no libros, sino lo que a éstos da valor, a saber, los pensamientos contenidos en mis libros»¹⁴.

I d'una manera semblant el reny del nostre déu Bacus que, havent-lo educat segons la raó («per mi has sentit què és rahó» III, 177) renya Curial per haver oblidat les ciències; perquè no recordant-se d'ésser home de ciència s'havia lliurat a les passions:

«la disciplina militar, com la vigília del estudi, més totalment en oblit» (III, 173).

I, per tant, li diu:

¹² «¿On són les festes en les quals te est trobat? Mostra-me-les, frare meu. ¿On és lo dia de ir? Mostra'l-me. ¿On és la glòria dels preciosos ornamentals?» (III, 39); «on són aquells grans reys qui senyorejaven lo món? ¿On és Eletra, de la qual vengueren tots los reys de Troya? ¿On és Priam? ¿On són Hèctor, Paris, Tròyol, Deyfebus, Èlenus e trenta fills seus altres?...» (III, 41); «E no.t penits de les batalles que has fetes per la vanaglòria del món? Has morts hòmens; has trameses ànimes als inferns. Digués: on és lo fum d'aquella vanaglòria? ¿On són aquestes coses caduques?» (III, 40).

¹³ Aquesta accentuació religiosa es podria considerar concessió al gust de la tan catòlica reina Maria si l'havia de llegir? Penseu senzillament en un petit detall, encara que sigui normal a un personatge tan religiós com es mostra la nostra heroïna en situacions de destret (I, 123-131): per què la confident de la Güelfa és una abadessa i no una dama de la cort? Aramon hi troba «la intenció d'afegir, amb aquest motiu, algunes frases o situacions pintoresques» (*L'humorisme del «Curial e Güelfa», a Homenatge a Rubió i Lluch* III, p. 718). Però recordem-hi a més una anècdota que pot escaure i que ens ofereix el dr. Rubió, perquè si d'una o altra manera aquesta novel·la es relacionés amb els reis, l'humorisme es veuria realçat mitjançant la temàtica religiosa i el recurs onomàstic: «Al costat de dones de la burgesia que prenién noms de tradició literària profana, com Briseida o Griselda o Isolda, n'hi havia d'altres a Catalunya que fent vida de 'beates' o de beguines, s'anomenaven per exemple 'Flor', i feien de cosidores per a la reina.» (*La cultura catalana del Renaixement a la Decadència*, ed. 62, Barcelona, 1964, p. 69). La qual cosa ens podria il·luminar el caprici de la Güelfa de canviar el nom d'Arta en Festa.

¹⁴ *La consolación de la Filosofía, o. c.*, p. 46.

«ab vituperi, les has foragitades de ta casa e, metent-les en oblit, los has mostrades *les feres e ingrates espates*, donant la tua vida a coses lascives e no pertinents a tu»¹⁵.

Recordem ara «les estèrils espines de les passions que ofeguen la collita fecunda de la raó, segons Boeci. Qui diu tot seguit a les Muses per boca de Filosofia:

«es que ahora queréis quitarme a este hombre alimentado con las doctrinas de Elea y de la Academia?»¹⁶.

Convé de recordar-hi que Curial també havia estudiat a l'etapa de formació i que va esdevenir famós per la seva ciència, «com aquell qui era home científich e qui nulls temps lexava l'estudi» (III, 72).

Fet i fet, ¿no se'ns pot estar parangonant Curial a l'ànima de Boeci, necessitada del manà filosòfic? El recurs seria idoni sobretot per a una reprensió ennoblidora.

Una i altra figura, Bacus i Filosofia, pregaran als protagonistes (i autor, en el cas del llafí; i lector —probablement, donat el grau de didacticisme— en el català) que tornin a l'estudi, perquè totes dues havien viscut en ells. Diu Bacus al *Curial*:

«veent la tua disposició volguí habitar en tu e fiu que aquestes set deesses que ací veus t'acompanyassen (...) e la sciència que és don divina e eternal, no la vulles cambiar per la brutura e sutzura terrenal e temporal» (III, 178).

I diu Boeci:

«no era otra sino mi antigua nodriza, la que desde mi juventud me había recibido en su casa, la misma Filosofía (...) tú que vivías en mí, arrojabas del fondo de mi alma todo deseo de bienes precederos»¹⁷.

I, així com la Filosofia per començar a endegar Boeci li fa veure que s'ha oblidat d'ell mateix, Melchior de Pando farà recordar a Curial els seus orígens per ajudar-lo a reflexionar.

Podríem destacar molts aspectes, de difícil destriar si són plenament trets estereotipats de descendència boeciana o bé del cabdal catòlic tradicional. Com ara que la traïdora Fortuna (la causant de la desgràcia de Curial i inseparable de l'Enveja, i de qui segons Boeci no es pot esperar més que la traïció) no sigui de fiar. O que triomfi finalment —al marge en tots dos casos d'aquella deessa— la virtut. O que en el tractat i en la novel·la, sigui l'amor el determinant de la felicitat i fruit de la Saviesa, amb una càrrega semàntica al *Curial* ben lluny de la narrativa tradicional, i a prop, en canvi, d'aquella ideologia filosòfica:

«El amor es el que une a los pueblos y los conserva en una santa paz; él estrecha los lazos santos del matrimonio con la más casta ternura; el amor es el que dicta sus leyes a los amigos fieles. ¡Qué feliz sería el género humano, si el amor que gobierna los cielos gobernara también los corazones»¹⁸.

¹⁵ III, 178. La semblança amb les paraules del frare Sanglier, que hem destacat una mica més amunt, no pot revelar, a més de la mateixa actitud que podríem d'antuvi arreglar amb els tòpics, una font igual? Recordem, per exemple, l'«horribilis fortuna» de la cita de Boeci de la nota 11.

¹⁶ *La consolación de la Filosofía, o. c.*, p. 28.

¹⁷ *Ib.*, pp. 32 i 41, respectivament.

¹⁸ *Ib.*, p. 84. Remembrem-hi el pròleg del *Curial* i el verset bíblic que el tanca.

Encara, segons la superposició Curial/Magnànim que he suggerit sovint, escauria especialment el passatge de Boeci que recull un pensament de Plató:

«Los pueblos serán felices cuando sean gobernados por hombres amantes de la Sabiduría o que hayan querido entregarse a su estudio»¹⁹.

De tota manera, aquestes dues darreres idees sobre l'amor i la ciència, entre altres, les podia haver rebut l'autor mitjançant Dante, qui les exposa també al *Convivio*²⁰.

En aquest cas, tanmateix, per sobre del discerniment estricte —o inútil a l'extrem— de la font i el recorregut des de la procedència, trobo més interessant el fet de distingir si amb l'eficàcia de Bacus per damunt del Sanglier l'autor ens està dient que la d'aquell era l'argumentació pròpia per a un cavaller d'armes i lletres, capaç de convèncer un humanista, a qui podria adreçar el seu didactisme. Perquè es tractava de la mateixa ètica cristiana però defensada amb armes no pròpiament cristianes, segons que havia inaugurat ja Petrarca²¹. Eren les paraules de Boeci, però amb tot un altre to.

Observem, a l'últim, i com sempre al *Curial*, els petits detalls: a aquest llibre hi ha hagut també un cert rebuig —de suau ironia— de les Muses²².

En l'alliçonament de l'heroi, doncs, sembla que Boeci s'ha manifestat sobretot per boca del Sanglier. Però, fora d'alguna reminiscència boeciana, qui parla de debò per boca del gran mentor, de Melchior de Pando?

Observem que l'essència del retret de Melchior envers Curial és la seva ingratitude. I hi ha un escriptor clàssic, a qui evidentment m'he adreçat, que deixa una obra de maduresa, com era l'actitud d'aquell personatge i com es confessa madur l'autor —qui s'ha lligat sovint a la figura del vell conseller—, i que tracta repetidament i profunda d'aquella qüestió. Em refereixo a Sèneca, l'autor de *Dels beneficis*²³.

El defecte de què tracta llargament l'autor llatí és el que arrossega Curial des del I llibre: el desagraïment, tot i que en un principi no n'era culpable²⁴.

El filòsof analitza les diferents menes d'ingratitude envers el favor rebut, i diu que «el més desagratit de tots és qui l'oblida. (...) el que no pot esdevenir mai agraït és aquell qui ha perdut tot record del benefici. I ¿quin dels dos diries tu pitjor, aquell qui ha perdut tot agraïment pel benefici, o aquell qui n'ha perdut àdhuc la memòria?»²⁵.

I ja sabem que la insistència del discurs definitiu de Melchior és d'eixorir Curial, tot refrescant-li la memòria envers els favors que li havia fet la Güelfa:

¹⁹ *Ib.*, p. 35. Sobre la fama d'home de ciència del rei Alfons, diu P. M. Carbonell a *Cròniques d'Espanya*: «qui així ens ha despertats e mostrat camí de aprendre saber e aconseguir tant de bé y tresor com són dites ciències.» (*Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universitat de Barcelona 1960, p. 33).

²⁰ Vegeu, respectivament, pp. 667 i 633, d'*El Convite a Obras Completas*, Madrid, BAC, 1980.

²¹ Vegeu C. YARZA: *Introducción a Obras morales*, a Petrarca, *Obras. I. Prosa*, Madrid, Ed. Alfaguara, 1978, p. 37.

²² Vegeu a Boeci, pp. 27-28, i al *Curial*, III, 12-13.

²³ Per a l'opinió que és una obra de maduresa, vegeu la introducció de Carles Cardó a l'edició de la fundació Bernat Metge (I, Barcelona, 1933, p. IV). Fem avinent també que per al llatí «un benefici consisteix a haver prestat un servei útil» (II, Barcelona, 1954, p. 23).

²⁴ Vegeu el llibre I del *Curial*, p. 108, 3-11.

²⁵ *Dels beneficis*, I, pp. 56-57.

«Digues, Curial: recordes-te del primer jorn que ací venguist? Prech-te que l'hages en memòria. (...) ¿No sabs que si la Güelfa no t'hagués ajudat, nulls temps hi fóras anat, o almenys no en tal estat, ni fóra feta menció de tu més que d'altre gentil home pobre?»²⁶.

A més observem les causes «que fan caure d'esment els serveis, de vegades els més importants. La primera i més poderosa de totes és que, aqueferats sempre amb noves cobejances, no mirem el que tenim, sinó el que desitgem; fixats en el que ens manca, en el que ens abelleix, tot el de casa és menyspreable. D'on se segueix que, quan un anhel de coses noves lleva tot preu a les que tens rebudes, el donador mateix d'aquestes cau de l'apreci»²⁷.

Com bé sap l'autor del *Curial*:

«Bé sabs encara com per Laquesis perdist lo seny en Alamanya e, oblidant ço que oblidar no devies, te escalfist en amor strana (III, 19)... oblidada aquesta mena d'or, tornist a Laquesis axí com los cans al vòmit» (III, 21).

Bé coneix també l'autor del *Curial* que la ingratitud provoca crueltat i odi:

«de fellona, per ventura devendria cruel, e, avorrint-vos, poria ésser causa que.us perdéssets; car tals strenes com aquelles que la Güelfa vos ha donades, no les ha hom tots anys a festes de Nadal» (III, 280-281).

I Sèneca:

«Cap odi no és tan pernicios com la vergonya d'un benefici mal correspost»²⁸.

Malgrat aquesta semblança de contingut, no he trobat cap calc²⁹; com tampoc no vam trobar amb Boeci. Igualment com s'esdevé amb la *Divina Comèdia* o el *Decameró*. D'una manera coherent al tractament que fa el *Curial* de les seves deus; tanmateix les ha absorbides ben a fons.

Aquestes dues darreres, Boeci i Sèneca, accentuarien encara més el posat preceptiu de la novel·la. Recordem-hi que Aramon destacava que l'anècdota que cita l'autor del vil esclau que anava al costat de l'Emperador al seu carro triomfal es narra al *Breviloqui* de Joan de Gal·les. I fem esment també que a un passatge fonamental com és el somni del Parnàs esmenta altre tractadet didàctic: *Els somnis de Josep* de Jean de Limoges, obra per reprendre el rei trobador Teobald IV, rei de Navarra. És un fet simptomàtic més aquests dos regiments de prínceps sobre el to de blasme tan acusat.

Segons el que hem anat veient, si Curial retirés el rei Alfons tindriem en el *Curial* un molt peculiar dictat de prínceps, segons el traç horacià d'ensenyar plament. Segons Boeci, que segueix el traç horacià, el llibre no ha de servir solament d'alè moral, sinó que

²⁶ III, pp. 18 i 20, respectivament.

²⁷ *Dels beneficis*, I, o. c., p. 58.

²⁸ *Del desagraïment*, a *Lletres a Lucili*, lletra LXXXI. (Citat de l'edició de Carles Cardó a la Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1930, p. 10.)

²⁹ X. Gómez, a *Curial e Güelfa, petges mitològiques* («Caplletra» 3, 1988, p. 46) insinua la possibilitat que un manuscrit, escrit a Barcelona el 1443, que conté les *Istòries Troyanes* i les *Tragèdies* de Sèneca, pogués haver estat utilitzat pel nostre autor. No podem fer més que posar de costat tots dos fils.

també ha d'ésser agradable per tal d'ésser persuasiu. I parla de retòrica persuasiva i de poció agradable³⁰. I el nostre autor diu «a vostra consolació e plaer recitaré»³¹.

Al to tan blasrador del III volum el precedeixen dos de molt plaents, amb fonts tan intrascendents com la primera que hem comentat, el *Jaufré*.

Havent fet alguna referència al paral·lelisme Curial-Magnànim hauríem d'encaixar el sentit didàctic a la possible relació. Que l'actitud reprensora s'adreci al rei no solament potser que no es pugui arribar a demostrar mai sinó que a més es fa dur d'admetre. Era espinós d'atrevir-se a fer-ho amb aquell gran home d'Estat, l'«home superior, que s'imposava a tothom i feia seves les noves directrius de la Història»³². I encara més quan «Per a catalans i valencians, l'honor del rei era virtut exemplar i estimuladora. És ben cert que més d'una vegada els poetes de la Cort l'anomenen 'savi', però la voluntat d'honor és la nota que més alt posen en la seva persona»³³. Com podem pensar que algú hagués gosat de fer un reny premonitori a l'home que encarnava tot honor, qui havia escrit que «siempre fue conmigo el vicio de la virtud»?³⁴.

No es reprovava el valor, evidentment³⁵ i com palesen també a la novel·la els passatges on ens semblava reconèixer la influència occitana. Però els darrers anys del rei es pot acusar una actitud crítica envers ell³⁶ per causa d'un relaxament de la seva activitat: «Sólo los dos últimos años de su vida dejó prácticamente de actuar, ni aun por escrito y a distancia, como esposo y como Rey aragonés»³⁷. El blasme, doncs, seria fruit d'estima i admiració. ¿O bé —o a més a més— era un blasme justificador?

L'actitud moralista, d'altra banda, no és estranya als cavallers catalans humanistes, fills dels trecentistes italians: «Moralistas fueron los trecentistas italianos y de ellos aprendieron los catalanes una moral de carácter estrictamente filosófico y laico, sin que esto implique una ruptura completa con el mundo teológico, y mucho menos con la tradición cristiana»³⁸.

Així doncs, havent-nos atansat al greu didactisme del *Curial*, a la vista del text i a la

³⁰ Vegeu les pp. 54 i 59, respectivament, de *La consolación de la Filosofía, o. c.*

³¹ Sense treure cap conclusió més que la de contribuir a perfilar l'ús i l'accepció de la locució, ressenyem que la mateixa expressió d'aquesta dedicatòria interna del *Curial* (de què tracta molt agudament *Una reina per a Curial, o. c.*, pp. 136-148) consta a una carta del rei Alfons a la reina Maria. Està datada el 20 d'abril de 1437 des de Gaeta: «Avisantes vos por vuestra consolación e placer como nos por gracia de Dios somos en buena disposición e stamieto de nuestra persona e prosperidad de nuestros afères de las partes daqua.» (Reproduïda per A. Giménez Soler a *Itinerario de Alfonso V*, Zaragoza, 1909, p. 141.)

³² J. RUBIÓ: *La cultura catalana del Renaixement a la Decadència, o. c.*, p. 52.

³³ *Ib.*, pp. 52-53.

³⁴ *Ib.*, p. 59.

³⁵ Segons esmenta E. Benito Ruano a *Los infantes de Aragón* (Pamplona, CSIC, 1952, p. 89) es van arribar a fer rogatives a València per la seguretat del monarca, fins a tal punt era ardit i participava a justes i torneigs.

³⁶ Vegeu M. MADURELL I MARIMÓN: *Mensajeros barceloneses en la corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón, 1435-1458*, Barcelona 1963, pp. 541, 608, entre altres.

³⁷ *Ib.*, p. 82.

³⁸ Segueix la cita: «En todo el Cuatrocientos, nobles aislados, caballeros cortesanos, oficiales de las Cancillerías de Barcelona y de Nápoles, mercaderes curiosos y eruditos, todos sintieron la atracción del tratado y del discurso moralizantes.» (M. BATLLORI: *Humanismo y Renacimiento*, Barcelona, Ed. Ariel, 1987, p. 13.)

llum de les seves fonts, no puc deixar de reconèixer l'autor en l'home que anava empeitant l'Emperador perquè recordés la seva humanitat:

«com los Emperadors triamfaven en Roma e anassen en un carro, lo pus vil sclau qui haver se podia ere més prop d'ell, lo qual, donant-li chollades, li dcya: —*Recognosce te ipsum ne te extollas*—» (III, 11).

Segueix l'autor amb l'especificació dels pecats de Curial, de la vanaglòria i del desagraïment, dels quals ja hem tractat a través de les increpacions en què hom sermonejava el nostre heroi:

«E per ço com Curial, per la excel.lència de la sua strènua cavalleria, devench superbiós, e per la dignitat de la sciència algun poch vanagloriós, fonch prostrat del carro del triumphe de la sua honor e tornat sclau set anys, a fi que conegués que altre és lo donador, altre és lo recbedor»³⁹.

³⁹ Confrontem la cita de *Dels beneficis* corresponent a la nota 27.